

Received / Makale Geliş Tarihi 12.10.2024
Published / Yayınlanma Tarihi 31.12.2024
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 8 (49)
pp / ss 1668-1678

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.14580348
Mail: editor@pejoss.com

Mis. Öğr. El. Orhan Mert Keser

<https://orcid.org/0009-0006-6441-3631>

Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı Müzik/ Eskişehir / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/05nz37n09>

Dr. Öğr. Üyesi Onur Özkaya

<https://orcid.org/0009-0009-5804-0869>

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı Müzik/ İstanbul / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/04e9czp26>

Franz Schubert ve D821 Arpeggione Sonatı'nın Kontrbas Repertuarı İçin Önemi¹

The Importance of Franz Schubert and D821 Arpeggione Sonata for the Doublebass Repertoire

ÖZET

Müzik tarihinin en verimli bestecilerinden biri olan Franz Schubert, kendi müzikal ideasını ve yaratıcı üstünlüğünü yansıtan binin üzerinde eser yazmıştır. 1824 yılında yazdığı D821 Arpeggione Sonat'ı, Schubert'in müzikal kimliğinin anlaşılması bağlamında, bestecinin çalgı tınısı ve oda müziği alanındaki dehasını gözler önüne sermektedir. Arpeggione çalgısı 1822 yılında Viyana'nın önde gelen gitar yapımcısı Johann Georg Staufer tarafından geliştirilmiş ancak çalgıyla ilgilenen meraklı bir grup müzisyen dışında Staufer'in beklediği ilgiyi Viyana'da görememiştir. Eser, bestecinin diğer birçok eseri gibi ölümünden ancak 47 yıl sonra ortaya çıkmış ve 1871 yılında edisyon olarak yayımlanabilmiştir. Gotthard yayınevi tarafından yapılan bu ilk edisyon '*Arpeggione (veya viyolonsel) ve Pianoforte için*' ifadesi ile basılmıştır. Eser 20. yüzyılın ortalarında kontrbas yorumcularının ilgisini çekmiş ve repertuvara kazandırılması için çeşitli uyarlama çalışmaları yapılmıştır. 1963 yılında Stuart Sankey'in yaptığı ilk uyarlamasının basılmasının ardından eser ancak 1984 tarihinde ilk defa kontrbas ile Norbert Duka tarafından kaydedilmiştir. Eserin orijinal olarak yazıldığı Arpeggione ve Pianoforte çalgılarının otantik tınıları ise ancak 2012 yılında Nicholas Deletaille ve Allain Roudier tarafından kaydedilebilmiştir. Schubert'in en verimli olduğu ve müzikal olgunluğa eriştiği dönemde yazdığı D821 Arpeggione Sonat'ı, kontrbas yorumcuları tarafından günümüzde sıklıkla seslendirilmekte ve kontrbas eğitim programlarında yer almaktadır. Bestecinin müzikal yaşamı, otantik arpeggione çalgısı ve eserin kontrbas için yapılmış uyarlama ve edisyonları ile ilgili bilgileri içeren bu araştırmanın, Eseri seslendirecek veya eğitim kurumlarında öğretecek yorumculara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Eserin kontrbas için yapılmış uyarlama ve edisyonları, literatür taraması yapılarak seçilmiş ve uygulama kapsamında değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda kontrbas tekniğinin tarihsel süreçteki gelişimi ve değişik ekoller arasındaki müzikal yaklaşım farklılıkları gözlemlenmiştir. Yapılan uyarlama çalışmalarının teknik ve müzikal içerikleri ayrıca bestecinin el yazısı ile karşılaştırılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Franz Schubert, Arpeggione, Sonat, Kontrbas.

ABSTRACT

Franz Schubert, one of the most productive composers in the history of music, wrote over a thousand works that reflect his musical ideas and creative superiority. D821 Arpeggione Sonata, written in 1824, reveals the composer's genius in the field of instrument timbre and chamber music, in the context of understanding Schubert's musical identity. The Arpeggione instrument was developed in 1822 by Vienna's leading guitar maker Johann Georg Staufer, but it did not receive the attention Staufer expected in Vienna, except for a group of curious musicians interested in the instrument. The piece attracted the attention of double bass performers in the mid-20th century, and various adaptations were made to bring it into the repertoire. This research, which includes information about the composer's musical life, the authentic arpeggione instrument and the double bass adaptations and editions of the work, is intended to contribute to interpreters who will perform the work or teach it in educational institutions.

The adaptations and editions of the work made for double bass were selected by scanning the literature and evaluated within the scope of musical and technical study. As a result of the evaluation the historical development of the doublebass technique and the differences in musical approaches between different double bass schools were observed. The technical and musical contents of the adaptation works were also examined by comparing them with the composer's manuscript.

Keywords: Franz Schubert, Arpeggione, Sonata, Doublebass.

¹ Bu makale birinci yazarın sanatta yeterlik çalışmasından türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Avusturyalı besteci Franz Schubert, yazdığı eserler ile müzik tarihinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Hiç şüphesiz müziğinde yarattığı yeni yazım stilleri, ritim çeşitlilikleri, armoni ve form anlamında ulaştığı ustalık ve en önemlisi bestelediği eşsiz ezgiler ile melodik zenginlik, kendisinden sonra gelecek olan diğer dönem bestecileri için ilham kaynağı olmuştur.

Yaşamının büyük bir kısmını evinde geçiren ve yaşadığı şehir olan Viyana'dan nadiren ayrılmış olan Schubert, büyük salonlarda kalabalık dinleyici grupları için değil, ev gibi küçük ortamlar ve küçük dinleyici kitleleri için müzik yazmıştır (Say, 2000, s.331). Kontrbas repertuarı için oldukça önemli olan D667 'Alabalık' Beşlisi ve D803 Fa Majör Sekizlisi, Schubert'in oda müziği anlamında oluşturduğu müzikal kimliğin çarpıcı örneklerindedir. Schubert bestecilik hayatı boyunca 1500'ün üzerinde eser yazmıştır. Bu eserlerin 634'ünü olağan üstü armonik ve melodik zenginlikteki Lied'leri oluşturmaktadır.

Her ne kadar yazdığı Lied albümleri ve oda müziği eserleri ile biliniyor olsa da aynı zamanda yaşadığı yüzyılın ortasında şekillenecek senfonik şiir biçiminin de öncüsüdür (Mimaroğlu, 1999, s.93).

Müzik tarihine yön veren diğer büyük besteciler gibi Franz Schubert'in de yazdığı oda müziği ve senfonik eserlerinde kontrbasa verdiği önem, çalgı için yazdığı tematik ve lirik pasajlardan anlaşılmaktadır. Ancak bu eserler haricinde çalgı için konçerto veya sonat formunda eser üretmemiştir. Kontrbas yorumculuğunun günümüzde ulaştığı noktada; Özellikle Schubert gibi müziğe yön veren büyük bestecilerin başka çalgılar için yazdığı eserlerin uyarlamaları, kontrbas repertuarı için zenginleştirici değerler olmuşlardır. Bu bağlamda Schubert'in D821 Arpeggione Sonat'ı, sadece kontrbas ve arpeggione çalgıları arasındaki akort ve tonalite benzerliği ile değil, aynı zamanda içerdiği teknik ve müzikal derinlikler ile de kontrbas repertuarı için oldukça önemlidir. D821 Arpeggione Sonat, günümüzde kontrbas eğitim programlarının en değerli uyarlama eserleri arasında kabul edilmektedir.

Bu araştırmada Franz Schubert'in yaşamına kısaca değinilerek dönemde sosyal ve kültürel alanda yaşanmış gelişmelerin müzik üzerinde oluşturduğu etkiler incelenmiş ve Arpeggione çalgısının ortaya çıkış sürecindeki önemli etmenlere yer verilmiştir. Çalgının teknik ve fiziksel özelliklerinin yanı sıra eserin kontrbas için yapılmış uyarlamaları ve edisyon farklılıkları incelenmiş, bestecinin el yazısı ile karşılaştırılarak uygulama çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2. FRANZ SCHUBERT VE VİYANA MÜZİK KÜLTÜRÜ

31 Ocak 1797 yılında Avusturya'da Viyana yakınlarındaki Himmelfortgrund Kasabası'nda doğan Franz Peter Schubert'in müzik ve bestecilik ile kurduğu muazzam bağ yaşamının erken döneminde gelişim göstermiştir. Bestecinin müzikal bir aile içerisinde olması çeşitli enstrümanları tanınmasında büyük bir rol oynamıştır. Schubert, filarmonist ve aile dostları olan birçok müzisyen ile kendi evlerinde Pleyel, Rosetti, Haydn ve Mozart'ın sayılı senfonilerini çalışma ve seslendirme imkânı bulmuştur. Kontrbasçı Reidlpacher bu çalışmalar sürecinde hiç şüphesiz besteciye kontrbasın tınısı ve çalgının müzik içerisindeki önemi ile ilgili bilgilendirmiştir (Edmondstone, 1905, s.122).

Schubert'in müzikal kimliğinin oluşumunda kendisine uzun yıllar boyunca akıl hocalığı yapmış olan Antonio Salieri'nin (1750-1825) ve müzik eğitimini sürdüreceği 'Stadtconvikt' okulunun etkilerini de görmek mümkündür (Frost, 1892, s.4). Bestecinin gençlik yıllarında kendisi ile sıklıkla müzik teorisi üzerinde konuşan ve fikir alışverişinde bulunan Salieri, İtalyan müziği ve stili üzerinde yoğunlaşması konusunda Schubert'i ikna edememiştir. Bestecinin Alman Romantizminin temelleri sayılan Schiller, Heinle ve Goethe'nin eserlerinde yansıttıkları dramatik temalardan oldukça derinden etkilendiği açıkça görülmektedir (Kreissle ve Wilberforce, 1866, s.18). Schubert, Goethe ve Schiller'in eserleri üzerinde yazdığı sayısız Lied ve melodiyi 'Stadtconvikt'² yıllarında yazmış ancak diğer pek çok eseri gibi bu çalışmaları da ancak bestecinin ölümünden sonra yayınlanmıştır (Austin, 1875, s.23).

Johann Mayrhofer (1787-1836) ve Franz von Schober (1796-1882) gibi zamanının parlak şairleri ile dostluk içerisinde olan Schubert, Lied formunda kendisinden önce Mozart ve Beethoven'in yaptığı çalışmalara yoğunlaşmış ve form üzerinde klasisizm temellerine dayanan yeni bir biçim oluşturmuştur.

Franz Schubert'in yaşadığı dönemde ve müzik tarihinde 'Lied Bestecisi' olarak anılmasındaki neden dostları tarafından düzenlenen ve 'Schubertiade' olarak isimlendirilen, yarı formal müzikli toplantılar ve küçük akşam konserleri olmuştur. 'Schubertiade' konserleri aynı zamanda bestecinin yeni ürettiği lied ve oda müziği eserlerinin tanıtımı bağlamında Schubert'in bestecilik hayatında önemli bir yere sahiptir.

² Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı olan ve yerel yönetimlerce idare edilen Katolik yatılı okulu.

Entelektüel ve tanınmış bir tenor olan Michael Vogl (1768-1840), bu toplantılarda bestecinin ‘D328 Erköniç’ liedi gibi birçok eserinin ilk seslendirilişini yapmış ve Schubert’in Viyana aristokrasisi içerisinde tanınmasında önemli bir rol oynamıştır (Frost, 1892, s.27). Schubert’in yaşadığı dönem olan 19. yüzyılın ilk yarısı Avrupa’da, özellikle Viyana’da kendini gösteren burjuvazi, sanatta ve müzikte farklı estetik kaygıların oluşmasındaki başlıca olgudur.

Avusturya-Macaristan İmparatoru II. Franz (1768-1835) orta sınıfın kültürel faaliyetlerindeki politik unsurlardan uzaklaşmasını amaçlayarak, edebiyat ve tiyatro alanına çeşitli baskı ve sansürler uygulamıştır. Farklı sanat dallarından birçok eserin İmparatorluk tarafından yasaklandığı veya sınırlandırıldığı bilinmektedir.

Ortaya çıkan bu durum sonucunda kendi evlerinde ailesel bir sanat kültürü geliştiren orta sınıf ve yeni burjuvazi, sanatı sosyokültürel bir olgu olarak sahiplenmiştir. Müzik kültürünün Viyana’da gösterdiği değişim dönemi, müzikologlar tarafından ‘1. Viyana Modernizmi’ olarak adlandırılmıştır. (Webster, 2001, sy.117). Geniş çaplı orkestraların yerini aristokratların desteklediği küçük çaplı oda müziği toplulukları almıştır. Sanat tarihçileri ise bu dönemi ‘Biedermeier Dönemi’ olarak adlandırmışlardır. Sanatsal koleksiyonculuk, resim ve müzik alanında ‘Albüm’ anlayışının yaygınlaşması bu dönemin başlıca özellikleri olarak nitelendirilebilir (Westrup, 1969, s.6).

Bu dönemde Londra ve Paris gibi Avrupa’nın konser kültürü ve klasik müzik anlayışı bakımından gelişmiş bir diğer çekim merkezi de İtalyan ve Alman operalarının sahnelendiği iki büyük opera binasına ve orkestrasına sahip Viyana olmuştur. Viyana bu dönemde şehirde yaşayan etkin besteci ve icracı sayısı ile Avrupa’nın diğer şehirlerinden üstün bir konumda olmuştur. Ancak opera ve orkestra sanatçılarının iyi ödenekler ile desteklenmediği ve konser programlarının yetersizliği ile de dönemin basınında sıklıkla eleştirilmiştir. Bu durum konser kültürünün, toplumun aristokrat ve varlıklı ailelerin evlerine taşınmasına sebep olmuştur (Weber, 1975, sy.32).

19. yüzyılın başında Wolfgang Amadeus Mozart’ın (1756-1791) ölümünden yalnızca dokuz yıl geçmiştir. Ludwig van Beethoven (1770-1827) 1803 yılında Op.67 5. Senfoni’sini yazmıştır ve Viyana’da etkin bir besteci olarak sıra dışı konserler vermektedir. Joseph Haydn (1732-1809) ise ürettiği yüzlerce eserden sonra Esterhazy Sarayı’ndaki saray besteciliği görevinden ayrılmıştır. Viyana toplumunda yaşanan sosyokültürel gelişmelerin yanı sıra, müziğe yön vermiş bu büyük besteciler de elbette Schubert’in müziği üzerinde etki yaratmıştır. Franz Schubert, kendisinin ulaşılamaz olarak nitelendirdiği Beethoven’ın müzikal fikirlerini yakından takip etme ve ondan ilham alma fırsatını Viyana’da gelişim gösteren bu kültüre borçludur.

Schubert’in özellikle Vogl ile düzenlediği ‘Schubertiade’ konserleri, besteci için Viyana aristokrasisi içerisinde tanınma ve kendisine entelektüel bir çevre edinmesi için kaçırılmayacak bir fırsat olmuştur. 1818-1824 yılları arasındaki bu dönemde Schubert’in yaratıcı dinamiğini oluşturan en büyük etmen, Viyana’nın önemli şairleri, yazarları, müzisyen ve ressamlarından oluşan bu elit topluluk olmuştur (Say, 2000, s.331). Schubert kontrbas ve oda müziği repertuarı için yapı taşı niteliğinde olan D667 ‘Alabalık’ Beşlisi ve D803 Fa Majör Sekizlisini de aynı dönemde yazmıştır. 1819 yılında Michael Vogl ile birlikte Steyr kasabasına yaptığı bir konser turu sürecinde tamamladığı D667 ‘Alabalık’ Beşlisi, kasabanın müzik derneği başkanlığını yapan Sylvester Paumgartner’in istediği üzerine yazılmıştır ve günümüzde kontrbas ve oda müziği repertuarının en sık seslendirilen eserlerinden biridir (Kreissle ve Wilberforce, 1866, s.157). D803 Fa Majör Sekizlisini ise 1824 yılında klarnet sanatçısı Ferdinand Troyer (1780-1851)’in isteği ile yazmış ve eserin ilk seslendirilişini Troyer’in Viyana’daki evinde düzenlediği özel bir konserde yapmıştır (Edmondstone, 1905, s.51).

Dönem içerisinde kontrbas için yazılmış eserler ve teknik metotlar incelendiğinde, çalgı için iki farklı akort sisteminin kullanıldığı görülmektedir. Friedrich Theodor Fröhlich (ö. 1836)’in 1810 yılında Bonn’da ve Pietro Granelli’nin 1820 yılında Venedik’te yayınladığı metotlar günümüzde kullanılan ve orkestra akort sistemi olarak adlandırılan dördü akort sistemi (Mİ-LA-re-sol) için yazılmış, ancak bu dönemde yazılmış birçok eserde de Viyana akort sistemi (Beş telli kontrbas için pesten tize: FA-LA-re-fa#-la) kullanılmıştır (Brun, 2000, s.85). 1799 yılında Beethoven üzerinde derin bir etki bırakan İtalyan kontrbas virtüözü Domenico Dragonetti’nin (1763-1846), Viyana’da kontrbas eğitiminde kullanılan akort sistemlerinde değişimlere neden olduğu görülmektedir. Schubert ise D667 ‘Alabalık’ Beşlisi ve D803 Fa Majör Sekizlisi eserlerinde, ‘Violon’ ifadesi ile birlikte beş telli kontrbas için Viyana akort sistemini kullanmıştır. Violon, Contraviolone, Contre-Basse, Bass Geige gibi terimler, dönem bestecileri ve orkestraları tarafından kontrbas için kullanılan farklı terimlerdir (Brun, 2000, s.26).

1822 yılında hastalanan Franz Schubert, ölümüne kadar sürecek olan bu dönemdeki eserlerinde umutsuzluğu ve üzüntüyü dramatik birer unsur olarak yansıtmıştır. Aynı yıl yayıncı Anton Diabelli (1781-1858) ile yaptığı anlaşma sonucunda bastırabildiği eserlerinden elde ettiği gelir oldukça yetersiz olmuştur. Hastalığı ve kaynak sıkıntısı nedeniyle girdiği depresif ruh hali, D804 'Rosamunde' ve D810 'Death and the Maiden' gibi, bestecinin oda müziği dehasının çarpıcı örnekleri olan eserlerinde açıkça görülmektedir. Müller'in şiirleri üzerine yazdığı D911 'Winterreise' Lied albümü ve 1828 yılında bestelediği D944 'Muhteşem' 9. Senfonisi, bestecinin yaşadığı olumsuz koşullara karşın yaratıcılığının üstün birer göstergesi olan önemli örneklerdir.

D821 Arpeggione Sonat'ı da dahil olmak üzere; Eserlerinin birçoğu ölümünden sonra, özellikle de Johannes Brahms (1833-1897) ve Clara Schumann (1819-1896)'ın detaylı çalışmaları sonucunda ortaya çıkmış ve 1860 yılından sonra düzenlenmiştir. Schubert'in eserlerinin tamamı 1951 yılında Avusturyalı müzikolog Otto Erich Deutsch (1883-1967) tarafından derlenmiş ve 1951 yılında katalog olarak yayınlanmıştır. Yapılan bu katalog çalışmasının ardından bestecinin bütün eserleri Deutsch ismi kullanılarak kronolojik biçimde numaralandırılmıştır.

Franz Schubert, 19 Kasım 1828 yılında Viyana'da hayatını kaybetmiş ve kendi istediği üzerine Währing Mezarlığı'nda Beethoven'in yanına gömülmüştür.

Müzik tarihinde yer alan en verimli bestecilerden biri olan Franz Schubert, 31 yıl gibi oldukça kısa süren hayatında 1500'ün üzerinde eser yazmıştır. Eserlerinin basım ve tanıtımında başarısız olan Schubert, Lied Formu üzerinde yaptığı yenilikçi çalışmalar ve eserlerinin içerdiği melodik ve ritmik unsurların zenginliği ile Romantik Dönemin kapılarını açan besteci olarak anılmaktadır.

3. ARPEGGIONE VE D821 ARPEGGIONE SONAT

Arpeggione çalgısı, Viyanalı yaylı çalgılar ve gitar yapımcısı Johann Georg Stauffer (1778-1853) tarafından 1822 yılında geliştirilmiştir. Yaylı gitar, gitar-çello ve aşk gitarı olarak da isimlendirilen bu çalgının geliştirilme aşamasında Macar yapımcı Peter Teufelsdorfer (1784-1845)'in da Budapeşte'de, Stauffer'den bağımsız çalışmaları olduğu bilinmektedir (Kolneder, 1998, s.83). Stauffer, Viol ailesi yapımcılarının izinden gitmiş ve daha önce yay ile çalınmamış bir çalgı üzerinde, yay kullanımının mümkün olduğunu kanıtlamıştır. Viol ve Lute çalgıları arasındaki tek farkın, çalgı üzerinde küçük değişiklikler yaratarak yay kullanımına uygun hale getirmek olduğu düşünüldüğünde Stauffer'in bu uygulamada başarılı olduğu görülmektedir. Çalgıyı öğrenecek müzisyenler için büyük kolaylıklar sağlayan bu yaklaşım, daha önce gitar çalan bir müzisyenin, sadece yay kullanmayı öğrenerek arpeggione çalabilmesine olanak sağlamaktadır.

Arpeggione 6 telli ve 22 perdeli bir çalgıdır. Gitar ile aynı akort sistemine (Pesten tize: Mİ-LA-re-sol-si-mi) sahip olan çalgı, viyolonsel ve kontrbasın sahip olduğu pik mekanizmasına sahip olmadığı için, tıpkı viola da gamba gibi dizlerin arasında dikey konumlandırılarak çalınabilmektedir. Çalgının gövdesi keman ailesinin keskin ve köşeli hatlarına değil, gitar ailesinde olduğu gibi yumuşak kıvrımlara sahiptir. Çalgı üzerindeki en önemli yenilik, dönem için teknolojik olarak nitelendirilen ayarlanabilir tuşedir. Bu sistem ile çalgının telleri arasındaki boşluk ve perdeleri, istenilen ton doğrultusunda ayarlanabilmektedir.

Arpeggione için müzik tarihinde yazılan ilk eser, 1823 yılında Stauffer'in siparişi üzerine Henri Auguste Birnbach (d. 1782) tarafından yazılan konçertodur. Eserin aynı yıl Viyana'da ve 1825 yılında Berlin'de seslendirildiği bilinmekte ancak notasının kaybolduğu düşünülmekte ve bulunamamaktadır. Birnbach'ın konçertosu ile aynı kaderi paylaşan bir başka eserin ise 1823 yılında Schmidt adlı bestecinin solo arpeggione için yazdığı eserdir. Bu eserin varlığının bilindiği ve seslendirildiği kayıtlarda yer almaktadır (Fetis, 1835, s.205).

1823 yılında yazılan ve notaları hala kayıp olan bu iki eserin dışında, 20. yüzyılın sonlarına kadar bilinen ve günümüze ulaşmış tek eser Franz Schubert'in Kasım 1824 yılında yazdığı D821 Arpeggione Sonat'ıdır. 2001 yılına gelindiğinde ise Nicolas Deletaille (2001), Giovanni Albini (2008) ve Giuseppe D'Angelo (2011) gibi bestecilerin, bu otantik çalgının solo ve oda müziği repertuarına yeni eserler kazandırdıkları görülmektedir.

Franz Schubert güncelliğini on yıl gibi kısa bir süre içinde kaybeden ve unutulmuş bu çalgı için yazdığı eserini, dönemin arpeggione virtüözü Vincenz Schuster'e ithaf etmiştir. Schuster eserin ilk seslendirilişini yapmış ve bu yeni çalgı için 1825 yılında Diabelli tarafından yayınlanan bir metot yazmıştır (Clive, 1997, s.230). Viyana'da yaşanan sosyokültürel gelişmelerin bir yansıması olarak, bestecinin müzikal yaşantısında

gelenek haline gelen ‘Schubertiade’ konserleri, arpeggione çalgısının tanınmasında hiç şüphesiz önemli bir rol oynamıştır.

Schubert’in D821 Arpeggione Sonat’ı, form ve kurgusal yapı anlamında sonat formundadır. Klasik Dönemdeki sonat formu anlayışı, dönemin senfoni formu ile aynıdır. Bu iki form arasındaki tek farkın çalgı sayısı olduğu söylenebilir. Beethoven sonat formuna, öncülleri olan Haydn ve Mozart’tan daha ciddi bir şekilde yaklaşmış ve forma derinlik kazandırmıştır (Westrup, 1969, s.17). D821 Arpeggione Sonat’ın bölümleri içerisindeki tematik cümle yapıları incelendiğinde, gelenekçi ve kurallı bir yaklaşım içerisinde olan Schubert’in armonik bağlamda yenilikçi arayışlar içerisinde olduğu görülmektedir.

Bestecinin ilk bölümde kullandığı tema aynı dönemde yazdığı D759 ‘*Bitmemiş*’ 8.Senfoni’sinin temasının benzer bir varyasyonudur ve bölüm geleneksel olarak Sonat Allegrosu formundadır. Lied formunda olan ikinci bölümün temasında bestecinin, Beethoven’ın 1802 yılında yazdığı Op.36 2. Senfoni’sinin *Larghetto* bölümünden esinlendiği görülmektedir. Ayrıca bölümdeki karakter yapısının armonik değişimleri, 1828 yılında tamamladığı ‘*Winterreise*’ Lied’leri için bir yansıma olarak yorumlanabilir. Johannes Brahms’ın (1833-1897) 1876 yılında seslendirilen Op.68 1.Senfoni’sinin *Finale* bölümünde bulunan koral temasının, Schubert’in Sonat Rondosu olarak kurguladığı üçüncü bölümün teması ile benzerliği ise dikkat çekicidir. Bestecinin eserleri, 1850 yıllarında Brahms’ın ilgisini çekmeye başlamıştır. Johannes Brahms, Schubert’in kayıp ve seslendirilmemiş olan birçok eserinin ortaya çıkması ve yayınlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

D821 Arpeggione Sonat’ı, Schubert’in kendi müziğini yayınlama ve bastırmada gösterdiği inatçı isteksizlik sonucunda bestecinin ölümünden ancak 43 yıl sonra 1871 yılında basılabilmıştır (Hovnanian ve Cardon, 2003, s.1). Viyana’nın bu dönemdeki öncü editör ve yayıncı aileleri olan Spina ve Doblinger ile bir süre çalışan Bohumil Pazdirek (1839-1919), 1868 yılında Gotthard firmasını kurmuştur. Bu firma 1880 yılında Doblinger ailesine satılmış olmasına karşın, kısa süre içerisinde 250 farklı eserin edisyonunu yayınlamış ve müzik dünyasına kazandırmıştır. D821 Arpeggione Sonat’ının ilk edisyonu bu dönemde Gotthard tarafından ‘*Arpeggione (veya viyolonsel) ve Pianoforte için*’ ifadesi ile Mayıs 1871 yılında basılmıştır (Jost, 1871, s.85).

Oldukça sade ses özelliklerine sahip Arpeggione ve Pianoforte çalgılarının tınıları ancak 2012 yılında, aynı zamanda çalgı için yeni eserler üreten bestecilerden biri olan Nicholas Deletaille ve Allain Roudier tarafından kaydedilmiş ve Schubert’in ölümsüz eseri bu otantik çalgılar ile ilk defa yorumlanmıştır. Eserin kontrbas ve piyano için uyarlaması ise 1984 yılında Norbert Duka tarafından kaydedilmiştir.

4. ESERİN KONTRBAS İÇİN YAPILMIŞ UYARLAMA VE EDİSYONLARI

D821 Arpeggione Sonat’ı, Franz Schubert’in yaşadığı dönemin otantik çalgıları için bestelediği bir eserdir. Eser 1871 yılında basıldığında Arpeggione çalgısının boyutları ve ses aralığı nedeniyle viyolonsel ile bağdaştırılmış ve viyolonsel repertuarı için büyük bir kazanım olmuştur.

20. yüzyılın ortalarında kontrbas yorumcularının da ilgisini çekmeye başlayan eser, kontrbas ve arpeggione çalgısının akort sistemlerinin benzerliği nedeniyle de birçok uyarlama çalışmasının yapılmasına neden olmuştur. Günümüze kadar gelen kontrbas ve piyano için yapılan uyarlama çalışmaları eserin kontrbas repertuarına kazandırılması ve eğitim programlarına eklenmesi ile sonuçlanmıştır.

Bu çalışmada yer alan uyarlamalar içerdikleri farklı teknik materyallerin ve müzikal yaklaşımların karşılaştırılması bağlamında çeşitlilik göstermektedir. Bu doğrultuda eser için yapılmış farklı edisyonların da incelenmesi yorumcu ve pedagoglar için faydalı olacaktır.

Arpeggione ve Pianoforte çalgıları, ‘dönem çalgıları’ olarak nitelendirilen otantik çalgılardır. Eseri seslendirecek veya öğretecek yorumcuların bu dönem çalgılarının sesleri, tınıları ve teknik detayları ile ilgili bilgi edinmeleri önerilir.

Çalışma konusu olan bestecinin el yazısının incelenmesi, besteciyi ve eserini anlamak adına yorumcuya ışık tutacaktır.

Eserin form analizi ile ilgili yeterli sayıda çalışmanın olduğu bilinmektedir. Bu nedenle konu bu çalışma dışında tutulmuştur ve eserin kurgusal yapısına ve müzikal formuna değinilmemiştir. Ancak bestecinin yaşadığı dönemin yazım ve form özellikleri eserin müzikal anlatımında yorumcuya derinlik kazandıracaktır. Eseri seslendirecek veya öğretecek yorumcu ve pedagoglar için eserin kurgusal yapısını öğrenmek ve müzikal formu ile ilgili bilgi sahibi olmak son derece önemlidir.

Franz Schubert'in bölüm başlıklarında kullandığı müzikal terimler, eserin yaklaşık olarak hangi tempoda yorumlanacağı ile ilgili fikir vermektedir. Ancak içerik olarak sunulan uyarlama ve edisyonlarda, müzik yazımında kullanılan ve tempo göstergesi olarak ifade edilen metronom bilgilerinin belirtilmemiş olması oldukça ilginçtir.

4.1. Stuart Sankey Uyarlaması

SONATA
in A minor, D. 821
for String Bass and Piano

Edited by **STUART SANKEY** FRANZ SCHUBERT
(1797-1828)

STRING BASS

Allegro moderato

Şekil.1. Stuart Sankey Uyarlaması, 1963

Kontrbas için yapılmış ilk uyarlama Stuart Sankey (1927-2000) tarafından yapılmış ve International Music Company tarafından edisyon olarak 1963 yılında Amerika'da basılmıştır. Sankey'in yaptığı bu uyarlama çalışması; İçerdiği yay ve parmak numaraları gibi detayların zenginliği ve yorumcunun teknik açıdan çözümülemesi gereken pasajlar üzerinde yer alan farklı fikirlerin belirtilmesi nedeniyle, yayıncı firma tarafından pedagojik anlamda da yararlı bulunmuştur. Ancak bestecinin el yazısında bulunmayan birçok müzikal terimin ve nüansın Sankey tarafından eklendiği veya değiştirildiği görülmektedir.

Edisyon incelendiğinde eserin orijinal olarak arpeggione çalgısı için yazıldığını ve kontrbas için bir uyarlama olduğunu belirten herhangi bir ifadeye yer verilmediği görülmektedir. Sankey'in uyarlamasında kullandığı akort sistemi; Kontrbasın Solo akort sisteminde en kalın telin bir tam ses pesleştirilmiş biçimidir. Edisyon içeriğinde özenli bir şekilde belirtilen bu akort sistemi ile arpeggione çalgısının ses aralığı, kontrbasın akort sistemi ile benzeştirilmiş ve eser içerisinde teknik olarak oldukça zor olan pasajlarda yorumcuya kolaylık sağlanmıştır.

4.2. Ludwig Streicher Uyarlaması

Contrabbasso

Arpeggione-Sonate

Franz Schubert (1797 - 1828)
eingerichtet und bearbeitet von Ludwig Streicher

Allegro moderato

Şekil.2. Ludwig Streicher Uyarlaması, 2002

Eserin kontrbas için uyarlanmasında güncel ve önemli olarak nitelendirilebilecek ilk çalışma Ludwig Streicher (1920-2003) tarafından yapılmış ve 2002 yılında Doblinger firması tarafından edisyon olarak basılmıştır. Edisyonun giriş kısmında çalışmanın kontrbas için yapılan bir uyarlama olduğu belirtilmiş olmasına karşın eser, arpeggione çalgısı veya besteci ile ilgili bir açıklama bulunmamaktadır.

Kontrbasın solo partisi üzerinde bulunan ‘Contrabasso’ ifadesi kontrbasın İtalyanca anlamıdır ve elbette basım hatası olarak yorumlanabilir. Franz Schubert’in de yaşadığı dönemde eserlerini yayınlamak için anlaşma yaptığı Avusturya kökenli Doblinger firmasının İtalyanca terim kullanması ise oldukça ilginçtir.

Edisyon içerisinde bulunan tempo terimleri ve nüanslar bestecinin el yazısı ile de uyum göstermektedir. Streicher’in kontrbas üzerinde eserin otantikliğini yansıtmak için kullandığı teknik unsurlar dikkat çekicidir. Bu yaklaşım Schubert’in el yazısında görülen uzun ve bağlı olarak açıkça belirttiği melodik yapıların uyarlama içerisindeki teknik çözümlerinde görülmektedir. Streicher’in bir yorumcu olarak kullandığı yay ve parmak numaraları, özellikle teknik açıdan çözümlene gerektiren pasajlar üzerinde büyük bir özenle edisyon içerisine eklenmiştir. Yorumcu için seslendirme aşamasında kolaylık sağlayabilecek bir sayfa düzeni oluşturulmuş ve sayfa sayısı azaltılmıştır. Böylelikle seslendirme aşamasında yorumcunun bölümler sonlanmadan önce sayfa çevirmesi engellenmiştir. Streicher’in uyarlamasında kullandığı akort sistemi Solo akort sistemidir.

4.3. David Walter Uyarlaması

Solo Double Bass

Arpeggione Sonata
for Double Bass and Piano

Franz Schubert
Ed. David Walter

I.

Allegro moderato
(with profound expression)

Şekil.3. David Walter Uyarlaması, 2002

2002 yılında kontrbas için yapılmış bir diğer çalışma ise David Walter (1913-2003)’ın uyarlamasıdır. Liben Music firması tarafından aynı yıl edisyon olarak basılan bu çalışma, kontrbas yorumcuları için arpeggione çalgısının tarihini ve edisyon ile ilgili anekdotları içeren ilk edisyon olmuştur.

Walter’ın edisyona eklediği tempo terimlerinin açıklaması ve kontrbas ile birlikte çalacak piyanistler için kendi müzikal yaklaşımı piyano partisi ile birlikte sunulmuştur. Ancak eklenen tempo terimleri ile ilgili açıklamalar ve nüanslar, Schubert’in el yazısı ile uyum göstermemektedir. Bestecinin stilistik özelliklerini yansıtan geniş tematik motiflerin arpej içeren pasajlarında, Walter’ın sıklıkla ayrı yay kullanması edisyonun en belirgin ve eleştiriye açık özelliklerinden biridir.

Parmak ve tel numarası gibi teknik detayların bulunmadığı çalışma içerisinde, basım hatası olarak nitelendirilebilecek çift çizgi ve nefes işaretleri gibi önemli eksiklikler de görülmektedir. Bu durum yorumcu açısından bestecinin müzikal ideası yerine, Walter’ın kontrbas üzerinde elde etmek istediği teknik kolaylıklar olarak yorumlanabilir. Edisyonun kontrbas partisinde bulunan ‘Solo’ ifadesi ise ancak bir başka basım hatası olarak değerlendirilmelidir. Walter’ın uyarlamasında kullandığı akort sistemi edisyon içerisinde ‘Solo veya Orkestra’ akort sistemi olarak belirtilmiştir. Ancak eser kontrbas ile ‘Orkestra’ akort sistemi kullanılarak seslendirildiğinde eserin orijinal tonalitesi ve kontrbas üzerindeki tınısı kaybedilmektedir. Bu durum piyanist için de eseri farklı bir tonalite üzerinde yeniden çözümlenmek gibi alışılmadık dışında bir problem yaratmaktadır.

4.4. Michael Hovnanian Uyarlaması

SONATE
D. 821
November 1824

Piano accompaniments are available in both solo and orchestra tuning. Franz Schubert
(1797-1828)

Allegro moderato

Double Bass

Şekil.4. Michael Hovnanian Uyarlaması, 2003

Michael Hovnanian'ın 2003 yılında Discordia Music tarafından edisyon haline getirilen uyarlaması, eserin orijinal tonunun kontrbas üzerinde kullanımı için yapılmış oldukça ilginç ve farklı bir çalışma olarak yorumlanabilir. Uyarlamada kontrbas için 'Orkestra akort' sistemi kullanılarak bestecinin eseri yazdığı La minör tonu uygulanmıştır. Schubert'in el yazısı ile birebir uyum içerisinde olan edisyon ayrıca David Cardon tarafından yazılmış, bestecinin yaşadığı dönem ve arpeggione çalgısının yapısal özellikleri ile ilgili açıklamalar içermektedir.

Yay ve parmak numarası gibi teknik materyaller açısından zengin olan birinci bölümün aksine ikinci ve üçüncü bölümlerde aynı yaklaşım sergilenmemiştir. Kontrbas yorumcusu için kolaylık sağlayacak oktav değişiklikleri ve akor eksiltilmesi gereken pasajlar için gerekli olan açıklamaların da notlar kısmına eklenmiş olması dikkat çekicidir. Sol el pozisyonu içerisinde başparmak tırnağının kullanımı anlatan *N* işareti ise eser içerisindeki birçok pasajda görülmektedir. Bu teknik yaklaşımın uygulanması her ne kadar mümkün olsa da kontrbasın tel kalınlığı nedeniyle elde edilen ses kalitesi ve yorumcunun fiziksel özellikleri göz önüne alınarak kullanılması önerilir.

4.5. Richard Dubugnon Uyarlaması

SONATE ARPEGGIONE

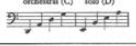
Degré : difficile (7 à 9)
Grade: advanced (7 to 9)
Durée totale / Total duration: 35 mn

original pour arpeggione et piano
original for arpeggione and piano
pour contrebasse et piano
for double bass and piano

Franz SCHUBERT
(1727-1828)

Transcription / Annotations d'après le manuscrit original:
After the original manuscript:
Richard DUBUGNON

CONTREBASSE
DOUBLE BASS

Accord de la Contrebasse : orchestral (C) solo (D)
Tuning of the Double bass:

Allegro moderato

Şekil.5. Richard Dubugnon Uyarlaması, 2016

Richard Dubugnon'un eser için yapmış olduğu uyarlama çalışması 2016 yılında Billaudot firması tarafından edisyon haline getirilmiş ve yayınlanmıştır. Eserin zorluk derecesinin ve çalım süresinin edisyon kapağında belirtilmiş olması, edisyonu diğer uyarlama çalışmalarından farklı yapan unsurlardan biridir. Dubugnon'un uyarlama çalışmasında Schubert'in el yazısından faydalandığını belirten bir diğer ayrıntı da yine edisyon kapağında görülmektedir. Kontrbas için kullanılabilecek iki farklı akort sistemi sunulmuş ve her iki uygulamada bulunan pasajlar ayrı bir dizek ile belirtilmiştir.

Dubugnon'un uyarlama üzerindeki bireysel yay fikirleri ise Schubert'in kullandığı müzikal bağlardan farklı olarak noktalı biçimde belirtilmiştir. Eserin orijinal olarak arpeggione ve piyano için yazıldığı belirtilmiş olmasına karşın, edisyon içerisinde çalgı, besteci ve eser ile ilgili aydınlatıcı bir metin bulunmamaktadır. Edisyon içerisinde kullanılan tel ve özellikle yay işaretleri gibi önemli teknik materyaller yorumcu açısından yetersiz olarak yorumlanabilir.

4.6. Onur Özkaya Uyarlaması

Arpeggione Sonat
Kasım 1824

F. Schubert
D821
arr. Onur Özkaya

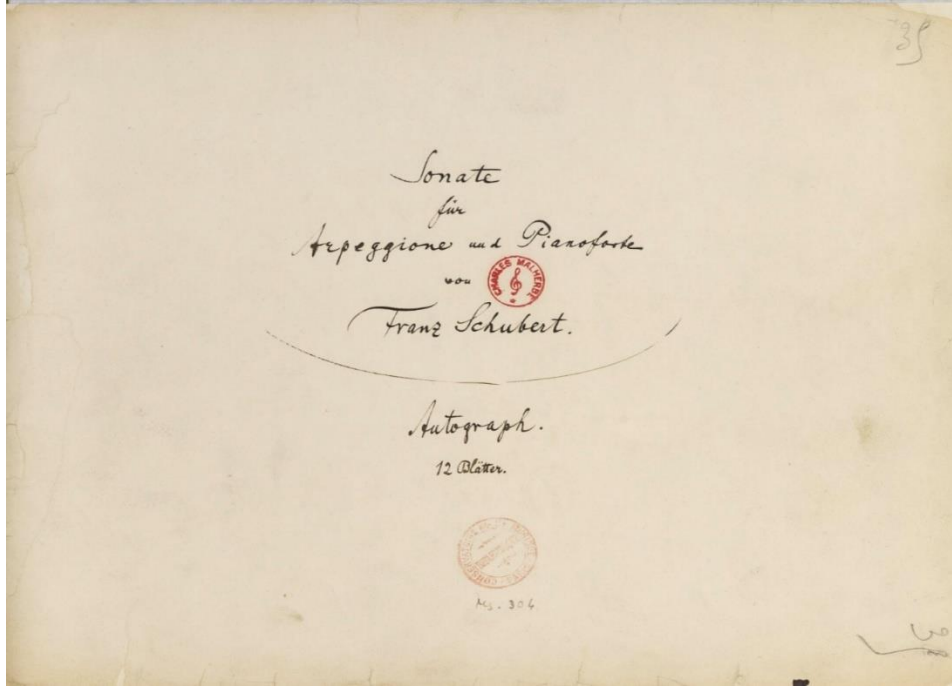
Allegro moderato

The musical score is presented in three systems. The first system starts with a 9-measure introduction in bass clef, 3/4 time, and D major. It includes a dynamic marking of *p* and fingering instructions (1, 2, 3, 4). The second system covers measures 14-17, with a dynamic marking of *p* and fingering instructions (1, 2, 3, 4). The third system covers measures 18-21, with dynamic markings of *pp*, *fp*, and *cresc.*, and fingering instructions (1, 2, 3, 4).

Şekil.6. Onur Özkaya Uyarlaması, 2021

2021 yılında Onur Özkaya'nın yaptığı uyarlama çalışması besteci, eser ve otantik arpeggione çalgısı ile ilgili aydınlatıcı bir giriş kısmına sahiptir. Eserin kontrbas eğitim programlarında yer aldığı ve günümüzde yabancı edisyonlardan faydalandığı dikkate alındığında, giriş metninin Türkçe olması, bestecinin ve eserin anlaşılması bakımından oldukça önemlidir.

Bestecinin ölümünden sonra Joseph Kriehuber tarafından yapılmış bir litografinin de eklendiği uyarlama, içerik olarak sunulan teknik materyallerin zenginliği ile pedagojik anlamda da yararlı bir çalışma olarak yorumlanabilir. Bu unsurlar Schubert'in müzikal anlayışı ve dönemin stil özellikleri bağlamında detaylı olarak incelendiğinde, Özkaya'nın esere otantik bir stil ile yaklaştığı görülmektedir. Arpejlerden oluşan pasajlarda kullanılan tel ve parmak numaraları, kontrbas ve arpeggione çalgıları arasındaki tını benzerliğini yaratma anlamında yorumcu açısından uyarlamanın dikkat çekici özelliklerinden biridir. Schubert'in el yazısında bulunan müzikal bağlara uyarlama içerisinde orijinal olarak yer verilmiş, Özkaya'nın kullandığı bağlar ise noktalı biçimde ayrıca belirtilmiştir. Özkaya uyarlamasında Solo akort (Scordatura in D) sistemini kullanmıştır. Ayrıca eserin performansında Scordatura in G'yi tercih etmektedir.

Şekil.7. Franz Schubert, D821 Arpeggione Sonat'ın kapağı, Schubert'in el yazısı. (Kasım 1824, International Music Score Library Project (IMSLP) /Petrucci Music Library)

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kontrbas repertuarının yapı taşları olarak nitelendirilen Johann Matthias Sperger ve Giovanni Bottesini gibi kontrbas virtüözleri, çalgı için olağanüstü eserler yazabilecek bir çalgı bilgisine sahiplerdi. Kontrbasın karakterini ve ses rengini sergileyen birçok eser üretmiş ve repertuarı zenginleştirmişlerdir. Çalgı üzerinde geliştirdikleri yeni teknikler ve ses arayışları, hiç şüphesiz kontrbas için eser yazmalarındaki temel güdülerden biri olmuştur.

Müzik tarihine yön veren Beethoven, Schubert ve Brahms gibi diğer büyük besteciler ise oda müziği ve senfonik eserlerinde kontrbasa önem vermiş ancak çalgı için sonat veya konçerto formunda eser üretmemişlerdir. Johann Sebastian Bach, Frederic Chopin, Giovanni Paisello ve Vincenzo Bellini gibi büyük bestecilerin eserlerini kendi özgün yaklaşımı ile uyarlayarak repertuvara kazandıran Bottesini, bu bağlamda kontrbas yorumcuları için önemli bir örnek olmuştur.

Franz Schubert'in D821 Arpeggione Sonat'ı, tıpkı Johann Sebastian Bach'ın solo viyolonsel süitleri gibi kontrbas yorumcularının yaptıkları uyarlama çalışmaları sonucunda, günümüzde evrensel olarak eğitim programlarında bulunmakta ve sıklıkla seslendirilmektedir. Arpeggione çalgısının sahip olduğu dörtlü akort sisteminin kontrbasın akort sistemi ile olan benzerliği ve eserin tonalitesinin kontrbas için olan uyumu, yapılan uyarlama çalışmalarının gerekliliğini doğrular niteliktedir. Bestecinin oda müziği dehasının ve yaratıcı ustalığının çarpıcı bir örneği olan D821 Arpeggione Sonat'ı, içerdiği teknik ve müzikal zenginlikle kontrbas repertuarı için oldukça önemli bir kazanım olmuştur.

21. yüzyılda gelişen teknoloji ve internetin yaygınlaşması, bestecilerin eserlerinin el yazmalarına ve eser ile ilgili notlarına ulaşılabilirliği sağlamıştır. Nota yazımı ve uyarlama alanındaki gelişmeler ile eserlerin güncel edisyonları, eserlerin orijinal biçimleri ile uyum göstermeye başlamıştır. Uyarlama aşamasında kontrbas için uygulanan akort değişiklikleri ve kontrbas tınısına daha uygun tonalite arayışları, güncel nota yazım programları ile kolaylıkla çözümlenmekte ve yorumcular tarafından hızla değerlendirilmektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda Franz Schubert'in D821 Arpeggione Sonat'ı üzerinde kontrbas için yapılan uyarlama çalışmaları ve edisyonlar incelendiğinde bu çalışmaların yorumculara sunduğu çeşitlilik ve değişiklikler dikkat çekicidir.

Schubert'in el yazısından elde edilen fikirlerin, farklı ekollere göre değişiklik gösteren teknik materyaller ve kontrbas üzerinde kullanılan özgün akort sistemleri ile diğer yorumcu ve pedagoğlara sunulduğu görülmektedir. Kontrbas ve arpeggione çalgısı arasındaki akort ve tonalite benzerliği gibi unsurların, uyarlamayı yapan kontrbas yorumcuları tarafından çeşitli biçimlerde ele alınması ve farklı müzikal yaklaşımların sergilenmesi ancak kontrbas repertuarının zenginleşmesi için atılan gerekli adımlar olarak nitelenebilir.

KAYNAKÇA

- Austin, G.L. (1875). *The Life of Franz Schubert*. Shepard and Gill.
- Brun, P. (2000). *A New History of The Double Bass*. Paul Brun Productions.
- Clive, P. (1997). *Schubert and His World: A Biographical Dictionary*. Oxford University.
- Edmondstone, D. (1905). *Schubert*. J.M. Dent & Co.
- Fetis, F.J. (1835). *Biographie Universelle de Musiciens et Bibliographie Generale de la Musique*. Mayence.
- Frost, H. (1892). *Franz Schubert a Biography*. Sampson-Low and Marston&Co., London.
- Hovnanian, M.ve Cardon, D. (2003). *Schubert's Arpeggione Sonata Revisited*. Discordia Music Inc.
- International Music Score Library Project (IMSLP) / Petrucci Music Library (2006). *Franz Schubert, D821 Arpeggione Sonata*. [https://imslp.org/wiki/Arpeggione_Sonata%2C_D.821_\(Schubert%2C_Franz\)](https://imslp.org/wiki/Arpeggione_Sonata%2C_D.821_(Schubert%2C_Franz))
- Jost, F. (1871). *Musicalisch und Literarischer Monatsbericht*. Friedrich Hoffmeister, Leipzig.
- Kolneder, W. (1998). *The Amadeus Book of the Violin: Construction, History and Music*. Amadeus Press, Portland.
- Kreissle, H.V. ve Wilberforce, E. (1866). *Franz Schubert; A Musical Biography*. W.H. Allen&Co., London.
- Mimaroğlu, İ. (1999). *Müzik Tarihi* (13. Basım). Varlık Yayınları.
- Say, A. (2006). *Müzik Tarihi* (4. Basım). Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Weber, W. (1975). *Music and the Middle Class: The Social Structure of Concert Life in London, Paris and Vienna*. Holmes & Meier.
- Westrup, S.J. (1969). *The Great Musicians*. Fabbri & Partners Ltd.